

הלכות קריאת שמע סימן רלה

באר הגולה 298

מתחזי ביהרא מה שיחזור ויתפלה (מודבי ריש ברכות והנהגות מייסודי פרק ג' מהלכות חפלה ותרומתהדשן ס"א). **ב (טז) יאסור להתחיל (ג) (יז) לאכל (ד) (יח) חצי שעה (יט) סמוך לזמן קריאת שמע של ערבית. * יאם (כ) התחיל לאכל אחר שהגיע זמנה, (ה) (כא) מפסיק לקרוא קריאת שמע (כב) בלא ברכותיה וגומר סעודתו, ואחר-כך קורא אותה בברכותיה ומתפלל: הגה (כג) אבל אין צריך להפסיק לתפלה הואיל והתחיל לאכל, אבל אם לא התחיל לאכל, (כד) אף-על-פי שנטל ידיו צריך להפסיק (ר"ן פ"ק רשבת). (כה) ואם אין שהות להתפלל, מפסיק אף**

ו ביה"אף לכת
רבו יונה ונחש
אמא דאמא שם
במקרא ר' ד מרדכי
בפרק קמא דשבת
וכברון שם אמא
דמפסיקין לקריאת
שמע ומתא דמכא לה

שערי תשובה

(א) לאכל. אבל טעיקה בעלמא שרי, מ"א וס"ו. וכתב הש"י: לפי הדרך שנקבעה לקרות ב' פרשיות בק"ש שעל המטה ולכונן לצאת בה י"ח ויכל לאכל ולשתות תחלה פיון שיש לו זמן מגבל, ע"ש. וכ"כ המ"א דלש"י אם קרא בבכ"י מב"י ושא"ל לאכל קדם קריאתו שנית בביתו, ומ"מ במוצאי-שבת שאין קוראין מב"י בבכ"י אסור להתחיל חצי שעה סמוך לצאת הפוכבים, **(ד) חצי שעה.** ט"ו כתב דא"צ חצי שעה, אלא בסמוך שעור קטן לפני הזמן, ע"ש: **(ה) מפסיק.** דק"ש דאורייתא היא. ואם התחיל בהמר א"צ להפסיק, קרדכי, ב"י, עט"ו. ובבאר היטב אשר לפני כתב: ע"ש מ"א שמשחמיר בזה, וכנתנו למ"ש המ"א

לזילה. כי כל הג' תפלות צריכים להיות ביום, וק"ש יקרא אחר צאת הפוכבים, וכתב בשלמית-עמר שכן הוא בפרוש בזה"ק קדש פ' בראשית ובשאר מקומות בזה"ק, וא"כ אין טעם עושה חרי קלי דהתרי אפודי: וצ"ל דספק על ר"ח דבתפלה תפלה ונתנה קורא ק"ש אח"כ. והנהגות כמנהג הרב זלתי"ה להתפלל ערבית מב"י מ"מ במוצאי שבת כמנהגין תפלה ערבית להוסיף טחל על הקדש, ע"ש:

באור הלכה

כשהוא גייל בפרישיות אחר להתפלל: ודמק: * ואם התחיל לאכל וכו'. סומך גאלה לתפלה, (י"ח) דתפלה בזמנה עדיף מסמיכת גאלה לתפלה: **ב (טז) אסור להתחיל וכו'.** והטעם, שמא ימשך בסעודתו, ופועמים ישתקע על-ידי-זה גם בשנה, וישפח לקרות קריאת שמע, ואפילו לאכל קמצא אסור⁽³⁵⁾, ומכל מקום טעיקה בעלמא, מיני פרות או אפילו פת בכביצה שרי⁽³⁶⁾: **(יז) לאכל.** וכן לישן, אפילו דעתו רק לישן קמצא⁽³⁷⁾ [גמרא]. והוא הדין דאסור או לעשות (י"ח) כל המלאכות המבארות לעיל בסימן רלב סעיף ב, שהם דברים המביאים לידי פשיעה, וכל-לשון פשהגיע זמן קריאת שמע בנדאי אסור להתחיל בהן [לכוש ופמ"ג ברל"ב ורה"ח], ואלהיה רבה מצדד להתיר בהם קדם שהגיע זמן קריאת שמע. מיהו, ללמוד, לכלי עלמא שרי בסמוך לה⁽³⁸⁾ [ואדרבה, מצנה הוא⁽³⁹⁾], וכמו שאמרו בש"ס: אדם בא מן השדה בצרב, נכנס לבית-הכנסת, אם גייל לקרות קורא, לישנות שונה, וקורא קריאת שמע ומתפלל. אבל משהגיע זמן קריאת שמע אסור אף ללמוד כשהוא מתפלל (י"ט) בביתו ביחיד, ואם אמר לחברו שאינו לומד⁽⁴⁰⁾ שזוכרנו להתפלל, מתיר⁽⁴¹⁾: **(יח) חצי שעה.** דעת הש"י להקל בזה, ולא בעי אלא שעור מועט⁽⁴²⁾. **(כ) והאחרונים** מסכימים לפסק השולחן-ערוך, דכל דליקא אלא חצי שעה אסור להתחיל לאכל⁽⁴³⁾. **(כא) ואם בקש מאחד שזוכרנו להתפלל⁽⁴⁴⁾,** ליקא אסורא להתחיל לאכל⁽⁴⁵⁾. **(כב) אפילו כשכבר הגיע זמן קריאת שמע⁽⁴⁶⁾:** **(יט) סמוך לזמן קריאת שמע.** הינו (כג) סמוך לצאת הפוכבים, ומשמע ממנהג-אברהם דאפילו במוצאי-שבת יש לזהר שלא להתחיל או הסעודה, ועין במשנה ברוכה רצ"ט סעיף-קטן א מה שכתבנו בזה⁽⁴⁷⁾. כתבו האחרונים: הקורין ומתפללין מבעוד יום, אף-על-גב שיש להם לחזור ולקרות ביציאת הפוכבים, וכו"ל בסעיף א, **(כד) אפילו הכי מותר להם לאכל קדם שיקרא שנית,** שהרי על-פל-פנים כבר קרא, **(כה) ומכל מקום בגיע זמן צאת הפוכבים ממש נכון לזהר גם בזה:** **(כ) התחיל לאכל אחר וכו'.** ובתוך חצי שעה (ט) סמוך לצאת הפוכבים נמי באחר שהגיע זמן הוא: **(כא) מפסיק.** (כו) מיד, בין דקריאת שמע דאורייתא הוא⁽⁴⁸⁾, והוא התחיל באסור. **(כז) ואם התחיל בהתיר⁽⁴⁹⁾,** דהינו לפני חצי שעה שסמכה לצאת הפוכבים, אפילו לקריאת שמע אינו מפסיק, כל שיש לו שהות לקרוא אחר גמר סעודתו, וכו"ל בסימן ע, במשנה ברוכה סעיף-קטן כג"כ: **(כב) בלא ברכותיה.** משום דברכות (כט) אינם אלא מדרבנן, לא הטריתוהו להפסיק בשבילם: **(כג) אבל אין צריך וכו'.** כמו שכתב המחבר, שאינו מפסיק אלא לקרות קריאת שמע בלחוד בלא ברכות ובלא שמונה-עשרה, ומשום שהם רק מדרבנן, והאי דתנן ושנאו סמ"א, משום דרצה לסגם "אכל" וכו': **(כד) אף-על-פי שנטל ידיו.** הינו, אף שיש עוד שהות הרבה להתפלל, מחמירין לה שניסין. ולא דמי (ג) להתחיל סמוך למנהג דאינו מפסיק בדיעבד אם כבר נטל ידיו, דמבאר לעיל בסימן רלב, דבמנהג פיון דוממה מוצט מרתת ולא אתי למפשע, מה שאין כן בערבית דוממה בדיעבד כל הלילה, גורין דלמא אתי למפשע וינסך על אריכותה של לילה, להכי כל זמן שלא התחיל באכילה עצמה מחמירין לה להפסיק אף שנטל ידיו⁽⁴³⁾; **(ל) ודוקא בשלא ברך צידן על נטילת ידים,** אבל אם כבר ברך על נטילת ידים נכון שלא יפסיק, אלא יברך 'המוציא' ויאכל פניה ויפסיק סעודתו⁽⁴⁴⁾; ואף דהתחיל לאכל אין צריך להפסיק, הכא שאני, שלא התחיל לאכל רק בשביל שלא יהא הפסק בין נטילת ידים ל'המוציא', שאינו נכון להתחלה, פמבאר לעיל בסימן קסו: **(כה) ואם**

שער הצינן

דוקא אם בנה היום לא התפלל מנה אחר פלג המנה: (י"ח) הינו דכיון שדבר תמיד דאין מתפללין מבעוד יום, ומנהג מחפלין אחר פלג: (י"ח) כן מוכח מרשב"א שהובא בבית-יוסף, דשאר מלאכות שאין דרכן להפשיך שרי, ועין ברל"ב סעיף-קטן ו בפריימגרים, ובבאר הלכה שם דבור המתחיל לבסוקי, כמה שכתבנו שם בשם מהר"י דמשמע דמחמיר בכל מלאכות: (י"ט) דכשהוא מתפלל בצבור לית לן למחש שמא יפשה⁽³⁰⁾: **(כ) האליה רבה ונהר שלום ומאמר-קדכי:** **(כא) מגור-אברהם** בסוף סעיף-קטן ד: **(כב) כן מוכח מאחרונים,** וכמו לעיל בסימן רלב סעיף ב לגבי מנה: **(כג) הינו אפילו במקום שהצבור מקדימין להתפלל מפלג המנהג ולמעה⁽³²⁾** אין לחש בזה להחמיר, ואלא כספקא דצרת-נקים בזה, דבאמת לא דמי להא דסימן רלב, אפילו לשיטת הר"ף שם, דאף סמוך למנהג גדולה אסור, הטעם דמשם מתחיל זמן מנהג, וגורו בסמוך למנהג סתמא, מה שאין כן בזה: **(כד) הש"י והגור-אברהם** בסימן זה וכתבין רסו דעת המגור-אברהם להתמיר בזה, ויש אחרונים שמשכין דבריו, עין לקטן ברס"ו בשערי-הציון⁽³⁸⁾, והביאם האליה רבה: **(כז) אליה רבה,** וכן בדרך-החיים בדין תפלת ערבית של שבת כתב שירא-שמים יש לו לזהר בזה משום דיש אומרים שאין יוצאין באיתו קריאת שמע שקרא מתחלה⁽³⁹⁾, וכל-שכן לדעת הגר"א דמשמע מנה דהוא פוסק בפשיטות דאינו יוצא קדם צאת הפוכבים: **(כו) כן מבאר בר"ן פרק קמא דשבת וכן כתב במאמר-קדכי ובפריימגרים:** **(כז) ומשמע מפריימגרים** דאפילו בהתחיל סמוך למצריב נמי מפסיק מיד אף-על-פי שצידן לא הגיע זמן קריאת שמע, מכל מקום כיון שהתחיל באסורא מפסיק מלאכל וממתיין עד שגיע הזמן ויקרא ואחר-כך יגמר סעודתו, אבל באמת אין הדברים מברחין כלל⁽⁴²⁾, ובר"ן פרק קמא דשבת לא מכר רק אלא שפיין שהתחיל באסורא מפסיק אפילו איכא עוד שהות לקרוא, עין שם, אבל זה לא נזכר שפסיק אף-על-פי שלא הגיע צידן הזמן. ונעין זה מבאר ברא"ש בברכות לאיכא מאן דאמר דבסמוך למנהג קטנה נמי מפסיק, כתב וזה לשונו: ואם התחיל לאכל סמוך למנהג קטנה יפסיק כשיגיע זמן המנהג, אלא אף-על-גב דהתחיל באסור מכל מקום אינו מפסיק אלא פשהגיע הזמן ולא מיד, והוא הדין בעצוננו, אם התחיל לאכל סמוך לזמן קריאת שמע דצריכין אינו מפסיק רק פשהגיע הזמן: **(כח) פוסקים:** **(כט) פשוט:** **(ל) ש"ס ופוסקים:** **(ל) כן מצדד האליה רבה במקנהו וכן מצדד המאמר-קדכי,** וכן העתיק הח"י אדם ומגן-גבורים:

הלכות קריאת שמע סימן רלה

ביאורים ומוספים

עשרים דקות לאחר השקיעה. וראה להלן (ס"ק יט) לענין סעודה שלישית.

האם חצי שעה היא זמנית או שווה, משמע במשנ"ב לעיל (סי' רלב ס"ק ז) לענין החצי שעה שקודם מנחה, שהיא חצי שעה זמנית [וראה מה שכתבנו שם]. וכן כתב הקצות השלחן (סי' כו בדה"ש ס"ק ו). מאידך, בפמ"ג (א"א סי' רלה ס"ק ד) הסתפק לענין החצי שעה שקודם ערבית אם היא חצי שעה זמנית.

(33) דוקא אם ביקש מגדול שיזכירנו, אבל אם ביקש מקטן, כתב הערוך השלחן (סי' רעה ס"י) לענין הקורא לאור הנר בשבת, שקטן אינו מועיל כשומר. והגרי"ח קניבסקי כתב (אשי ישראל בסוף הספר תשובה רסט) שאם יש לו דעת, מועיל קטן כשומר לתפילה. וכן הורה הגרי"ש אלישיב (קונטרס הלכות תפילה לגריי ישראלון ספ"ה).

וגם אשתו, כתב ברית דברי יציב (ח"א סי' קב) שיכולה לשמש כשומר, על פי המבואר בשו"ע לקמן (סי' רעה ס"ג).

ולענין שעון מעורר, דעת הגרשיז אויערבך (שבות יצחק ח"ב פכ"ג אות ג) שמועיל רק לגבי איסור אכילה קודם תפילה, אבל לגבי איסור שנה לא מועיל, שחוששים שמא יתעורר ויכבנו וימשיך לנמנם וישקע שוב בשינה. עוד כתב (שם), שסימן ששם בבגדיו וכדו' לא מועיל כלל. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (קונטרס הלכות תפילה שם) והגר"ש וואזנר (נקיות וכבוד בתפילה עמ' צד) שמועיל שען מעורר כשומר לשינה. דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת א-ב עמ' רטז) ששען מעורר אינו מועיל כשומר גם לאכילה, כיון שתפקיד השומר להזכיר לו להתפלל ותוכניתו של צלצול בשעה מסוימת אינה מזכירה לו בפירוש להתפלל.

ולחניח לפניו פתק שכתוב בו שצריך להתפלל, הורה הגריי קמנצקי (אמת ליעקב סי' רלב הע' 242) שלא נחשב כשומר, וכן הורה הגר"נ קרליץ (נקיות וכבוד בתפילה עמ' צה) שלא מועיל, ואף לדעת הביה"ל לקמן (סי' רעה ס"א ד"ה לאור) שכתב שמועיל להניח פתק ליד הנר שלא יטה בשבת.

ובישיבות וכדו' שזמן תפלת מעריב קבוע, וגם יש זמן מוגבל לאכילה ולא נותנים להישאר שם לאחר הזמן, הורה הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ב פכ"ג אות ז) שנחשב כמו שומר, וראה מה שכתבנו בשעה"צ ס"ק יט. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פט"ז תשובה א).

(34) ואם התחיל לאכול באופן שעליו להפסיק את הסעודה, ובאמצע הסעודה ממנה שומר, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה רנא) שמועיל.

ובסעודה גדולה, כתב הגר"ח קניבסקי (שם תשובה רעב) שלא מועיל 'שומר', והוסיף (נקיות וכבוד בתפילה עמ' רמא) שאפילו בסעודה שאין חשש של שכרות, לא יועיל 'שומר', כיון שחז"ל לא הילקו בזה. מאידך, הבן איש חי (שנה א פ"ר ויקהל אות יג) כתב, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק שם אות ח) שמועיל שומר גם בסעודה גדולה, ובשו"ת אור לציון (שם) כתב שאפשר שאם מניח שומר שישמרנו שלא ישתה משקאות חריפים, מועיל השומר.

אכן בעיקר הדין שמועיל 'שומר', אף שלענין שנת ארעי חוץ לסוכה, אמרו בגמ' (סוכה כו, א) שערבך ערבא צריך, וחוששים שמא ירדם השומר. וכן לענין איסור יחוד בלילה, כתב הרמ"א (אהע"ז סי' כב ס"ה) שלא מועיל שומר אחר מאותו הטעם. כבר ביאר הגרשיז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב דבר הלכה אות ב) שיש לחלק ששם מיד כשירדם השומר הוא עובר על איסור המשך במילואים עמוד 61

[משנ"ב ס"ק טז]

לאכל קמח אסורי⁽²⁾ וכו', מיני פרות או אפילו פת בכפיצה שרי⁽²⁴⁾.

(23) ומשמע שקודם תפילת ערבית אסור לאכול אפילו סעודה קטנה, ואף לפי דבריו שהיקל לעיל (סי' רלב ס"ק כו) שמותר לאכול סעודה קטנה אף שהגיע זמן מנחה קטנה (הגריי נויבירט).

(24) ובכו לענין תפילת מנחה שהתבאר בשו"ע לעיל (סי' רלב ס"ג), ושם נתבאר פירוש הדברים בענין זה.

[משנ"ב ס"ק יז]

וכן לישן, אפילו נעתו רק לישן קמח⁽²⁵⁾.

(25) ואם הוא ישן באופן שמניח ראשו על אצילי ידיו, דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק ח"ב פכ"ג אות י) שבשינה כזאת לא חוששים שמא ימשיך, ומותר לישון כך קודם שיתפלל ערבית אם דעתו להתעורר קודם סוף זמן ערבית. אמנם, אם הוא עיף מאד ויש לחוש שמא ימשיך, או שהוא סמוך לסוף זמן ערבית, אסור.

[משנ"ב שם]

ללמוד, לכלי עמל⁽²⁶⁾ שרי בקסמין⁽²⁶⁾ ואדרבה, מנחה הוא⁽²⁷⁾ וכו', ואם אמר לחברו שאינו לומד⁽²⁸⁾ שישכירנו שיתפלל, מותר⁽²⁹⁾.

(26) וללמוד סמוך לבדיקת חמץ, וסמוך להדלקת נר חנוכה, ראה מה שכתבנו לעיל סי' רלב ס"ק יא.

(27) ומלבד שיש בזה מצות תלמוד תורה, הביא לעיל (סי' א ס"ק ב) את דברי השל"ה (חולין), ענין קריאת שמע דלילה דרך חיים אות (ה) שכתב סוד, לחבר יום ולילה בתורה או בתפילה, הן בבוקר והן בערב. וראה עוד מה שכתבנו לקמן סי' רלה ס"ק א.

(28) וכן לאכול, כתב הא"א (בוטשאטש, סי' רצט ס"א) שאסור ל'שומר'. והגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ז הע' נז) כתב שהוא הדין שאסור לשומר לעשות כל מה שאסור לעשות ללא שומר, וראה עוד מה שכתבנו לעיל סי' פט ס"ק לד.

(29) ולענין ההיתר לאכול במקום שקוראים לתפילה, כתב לעיל (סי' רלב ס"ק בט) שמיד בשקוראים צריך להפסיק ולהתפלל, ולכאורה הוא הדין כשממנה שומר שיזכירנו. אולם אם מזכירנו בסוף הסעודה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ז הע' נט) שיכול להתפלל אף לאחר זמן.

[שעה"צ ס"ק יט]

דבשהוא מקפץ בצבור לית לן למחש שקא יפשיע⁽³⁰⁾.

(30) וביאר הגרשיז אויערבך (שש"כ ח"ג פכ"ג הע' נב) שכוונת השעה"צ שבשריש לו זמן קבוע לתפילה, אין לחשוש שיפשיע, וראה עוד מה שכתבנו לעיל סי' רלב ס"ק יא ו-כח. וכן מי שיש לו מנין בביתו, כתב לעיל (סי' פט ס"ק לב) שמותר לו ללמוד, שודאי יזכיר לו כשיבואו להתפלל אצלו.

[משנ"ב ס"ק יח]

ולא יצא אלא שער מועט⁽³¹⁾ וכו', אסור להתחיל לאכל⁽³²⁾ וכו', שישכירנו להתפלל⁽³³⁾, ליכא אסורא להתחיל לאכל⁽³⁴⁾ וכו', זמן קריאת שמע⁽³⁵⁾.

(31) וטעם הדבר, כתב הט"ז (ס"ק ג) שכיון שזמנה מרובה לא החמירו, מה שאין כן במנחה שזמנה מועט.

(32) ואף לנחגים שזמן צאת הכוכבים הוא חצי שעה לאחר שקיעת החמה [ראה לעיל ס"ק ד]. הורה הגרי"ש אלישיב (שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב ברכות עמ' ז) שיש לאסור לאכול כבר עשר דקות לפני השקיעה, שיש לחשוש לפוסקים שזמן צאת הכוכבים הוא

קנ

בְּאֵר הַגּוֹלָה

ח רבנו יונה שם
לדעת כללו תנאי
הריש פירק קטא
הברכות ט שם
ובתכמים י שם ח'
וברשבי משום רבי
עקיבא כ שם בגמרא

(ו) לתפלה (הראב"ד בהגהות פ"ג מה"ב): ג' הלכות חלה צריך לקרות קריאת שמע (י) וי' (כו) מיד בצאת הפוכבים, *סו"מנה (כו) עד חצי הלילה. (כח) ואם עבר ואחר וקרא (כט) עד שלא עלה עמוד השחר, יצא ידי חובתו: ד' הקורא קריאת שמע של ערבית *אחר שעלה עמוד השחר קדם הגוף הסמה (פרוש, וציאת הסמה, מענין 'הנצו הרמזים'). (ל) לא יצא ידי חובתו, אלא אם כן היה אנוס, (לא) בגוף (מ) שפור או חולה וביצא כהן. *אנוס שקרא אז (לב) לא יאמר 'השפיכנו', דכיון שעלה עמוד השחר (לג) אינו זמן שכיבה: הגה אבל שאר הברכות, דהנה שמים שלפני קריאת שמע וברכת 'אמת ואמונה' (לד) עד 'השכיבנו', אומר וטור וירדכי ומהות מייחזי. ועין לעיל סימן נח סעיף ה):

פאר הייט

[1] מיד. עבה"ט. ובשגגת"א"ה סימן ד האריך וסיים בה: ואם רצה שלא לקרות עוד סמוך לעמוד"השחר הראשית בידו, ע"ש. ואם לעשות כן ב"א פליש צרך סביר:

בס"ק ח: ואפלו החזיל מבע"י צריך להפסיק, ע"ש. ולא דק בזה, דהתם קאי על אם אין שהיה וכו' וכמ"ש בס"ק שלאחר זה, וק"ל: (ו) **לחפלה**. ואפלו החזיל בהדר מפסיק, ע"ל ס' רלב: (ז) **מזד בע"ה**. ואסור לנשות כל המלאכות הנזכרות בסימן רלב, ב"י: (ח) **שכור**. ואם נשאת אחר התחלת

משנה ברורה

ותוא הדין קשהתחיל במלאכות שכתבט מקום גסרן דניא הכי (ורח"ו):
 * וזמנה עד חצי הלילה. המחבר סתם פרעה הרמב"ם והסמ"ג. ודלא
 פרעה הרשע"א ותר"א"ש דסבירא להו דלא קומא לן פסכמים דצשו סג עד
 חצות. ועין בשאגותאריה סימן ד שדעתו לדניא פרעה הרשע"א ותר"א"ש,
 ותאריך לחרות דכיו הפיתיוסף כמה שהביא ראיה לדעת הרמב"ם, עין שם
 בסוף התשובה, ואין דבריו שם מוכיחין לדחות דכיו הפיתיוסף; גם נוכל
 לומר דגם רבן גמליאל מודה לחכמים לדניא דגש סג לכתחלה עד חצות.
 ולא בא לחלק משנה בי אם של רבי אליעזר דסבירא לה דמן ההורג הוא
 רק אשמורה הראשונה וכן פתב הגר"א בשנותאליהן, ומה דאצטרף
 לפסח במזבח הלכה כרבן גמליאל אף בתקנים גסרן סבירא להו הכי,
 ותלכה בנרמא? משום חכמים לא פשוט דבריהם דהחזקה גסרן רק משום
 סג, ובהה הוי מספקין בניו של רבן גמליאל, עין פגמא שהשיב להם:
 רבנן כוהי סבירא להו, ובה אמר דהלכה כרבן גמליאל, כמו שהשיב לבניו;
 וגם מפשטות לשון המשנה מוכח גסרן דרבן גמליאל סבירא לה סג
 דחצות בשאר דברים, ולמה נאמר דקריאת שמע חולק על חכמים ולא
 סבירא לה סג כלל. ועין בדבריו הגר"א בבאורי שהביא גסרן סמיכות
 לדברי הרמב"ם, ובאמא. יש עוד פה גדולי הראשונים דנקמי בשיטת
 הרמב"ם והסמ"ג הנ"ל, ולא סתם הרמב"ם מלכתחילה והסמ"ג ורבנו יצחק
 ואבותיהם וגם מדברי הרע"ב והרמ"ש משמע דאפשר בן לחלוקה, והמצינו
 היטב בדברי הר"ף וראש שגם הוא עומד בשיטה זו, ויבדא אין לדחות על
 דברי הראשונים הנ"ל מלחלה. אמנם מצאתי שגם הרא"ש ותשוב"א לאו
 יחידאי הם, שכן נמצא בדבריהם בחוספות רבנו יהודה ובריא"ו שהובא
 בשלח"הגבורים, מפל מקום כבא דרבנא קמי בשיטת השלח"ערוך וכו"ל,
 וכן בדברייהם ודבריהם העצמיק ובר השלח"ערוך לחלוקה. ובמקום
 הדק, כגון שהוא מלמד הורה לאחרים ובהאי גווא, אפשר דיוכל לסמוך על
 שיטת הרא"ש⁴⁸) לאחר עד אחרי חצות, וכן משמע במגן"גבורים: * אחר
 שצלה עמוד השחר קדם חצ. השט סין מרי לשני לאשמועינן, וכלא אנס
 אפלו קראת סף משפלה עמודייהוה גסרן אינו יצא, ובאנא אפלו קראת
 אחרת, כל שלא היו חתמה. ויצא, פן פתחו הפוסקים

אין שהות, רוצה לומר: בין שהיא עומד סמוך לעלות השחר, או אפלו עומד בתחלת הלילה רק שסעודה זו תמשך (לג) עד עלות השחר, כגון סעודות גדולות בימות הקיץ שהלילות קצרים, צריך להפסיק (לג) מיד ביציאת הכוכבים, ואפלו התחיל בהתרממבוע יום נמי הדין כן: ג (כו) מיד בצאת הכוכבים. דורשין (לד) מקדימין למצות: (כז) עד חצי הלילה. פרוש, דרבנן דדרו ששסוד להתאחר בקריאת שמע ביומם מחצות⁴⁶, שלא לבוא לידי מבשול⁴⁶, ואם מתאחר מקרי (לח) עובר על דברי חכמים, אבל עד חצות ליכא אסורא אם מתאחר, אלא שלא נקרא וירי, וכנ"ל; והינו ביושב ואינו עוסק באכילה או במלאכה המטננת, דאלו אוכל או עוסק במלאכה המטננת, (ט) כהניא דסימן רלב סעיף ב, מדינא אסור משהגיע זמן קריאת שמע, וכנ"ל בסעיף ב: (כח) ואם עבר ואחר וכו'. דמן התורה לכלי צלמא זמנה כל הלילה, ד"יבשכבד" - כל זמן שבגיראדם שוכבין משמע: (כט) עד שלא עלה עמוד השחר וכו'. משום דמירי בעבר, דהינו בפשיעה, נקט "עד שלא עלה", אבל בגאנס, אפלו אחר ששעלה השחר רק שהיא קדם הניח, נמי קורא ויוצא⁴⁷, וברלקמה בסעיף ד: ד (ל) לא יצא וכו'. דאף דמן התורה קרינן "בשכבד" עד הניח, משום דאיכא ערין מקצת אנשים דגנו בהניא שעתא, מכל מקום איכא דלא אתנסי בשלל חכמים קמנו מצות קריאת שמע על שאחר כל-כף, (לו) ואינו יוצא וירי חובתה שוב בקריאתה: (לא) כגון שפור וכו'. ואפלו נשמר (למ) לאחר ששהגיע זמן קריאת שמע⁴⁸, דהינו מצאת הכוכבים ואילך, נמי אינו בכלל מויד, דקסבר צדיק גש שהות שבתוך כך נפוג יינו, אבל בגשפמר זמן מוצט קדם עלות השחר, שאי אפשר בשעה קטנה כדו להפיג שכרותו, (לז) לא הוי אנס ולא יצא וירי חובתו:

(לכ) לא יאמר 'השכיבנו', מתבאר (מ) בפוסקים, דאפילו אם ירצה לדלג תחת 'השכיבנו' וילתתיל מן 'ותקננו בעצה' כור, נמי אינו נכון: (לג) אינו זמן שכיבה. רוצה לומר: אינו זמן שבני-אדם הולכים לשכב, שהיה שם לומר על זה 'השכיבנו', אבל מפל מקום מקרי זמן שכיבה לענין מצות עשה דקריאת שמע דכתיב בה 'בשכבך', דהפניה כל זמן שבני-אדם שוכבין ועודן יש מקצת בני-אדם שוכבין, ובכ"ל: (לד) עד 'השכיבנו', אומר. ולא יאמר 'ברוך ה' לעולם' וגו', וגם שמונה-עשרה לא יתפלל⁵⁰, דהפלת ערבית נתקנה רק בשביל לילה, (מא) ומכיון שעלה עמוד השחר יום הוא לכל דבר:

(לג) פן מבאר במקרא אברהם לפי גסת המציאות השקל וכן כתב האמרמרדכי ובספר חוקות שבת שפן צריך לומר בהקצן אברהם "שחששך עד פל הוללה" (לג) מלציל סימן רלב קעיה קטן יא בקצן אברהם, עין שם: (לד) לבוש: (לה) עלת תמיד ואלהה רבה, ופשוט: (לו) כן משמע מרשב"א ומקאירי שכתבתי ברליב בבאר הלכה ד"ה לברסקי, ועין מה שכתבתי מקדם באות יח: (לז) ופשוט דאם ירצה שרי לקרות קריאת שם בלא ברכות קריאה בתורה, וכן משמע מפרמרדכי בשלשצית וקב: (לח) כן דעת אלה רבה ומאמרמרדכי, דלא כס"ו, וכן סתמנו במשנה בדורה סימן צט בשם כמה אחרונים: (לט) בדאי גונא כתבנו לעיל סימן צט בשם אהרונים: (מ) רא"ש ושארי פוסקים: (מא) רבם"ם פרק ג מהלכות תפלה הלכה ו, ושאני קריאת שם בכתב "ובשכבך" ומקצת אנשים ע"כ כהיה שם, אכל צריך עיון מרדוש המשנה פרק ד משנה א דמשמע ע"י ריבול להקפיל אותה אתה עד הנץ, עין שם, ובמקצת אנשים הלכה הנה עגור הכרית אחרים שאמנם הוא רק עד עצמורת השחר, פדאינים במשנה ראשונה, וגרף עיון:

מילואים הלכות קריאת שמע סימן רלה המשך מעמוד קודם

(סי' רסג ס"ק נה ובביה"ל סי' ד"ה ואם) שיחזור ויתפלל, ואפילו אם התפלל מנחה באותו יום קודם פלג המנחה. וכל זה הוא ליחיד, אבל ציבור שטעו, לא מטריחים אותם לחזור ולהתפלל, ואפילו שהתפללו מנחה באותו היום אחרי פלג המנחה.

[ביה"ל ד"ה ואם]

דמוטב להתפלל צרכית בזמנה בנחיד⁽²²⁾.

(22) כיון שהפילה בזמנה עדיפה מתפילה בציבור, ולא מחמת הטעם שעדיף שיקרא קריאת שמע עם ברכותיה, שהרי בביה"ל לעיל (סי' מו ס"ט ד"ה כו) הסתפק בדעת הגר"א האם עדיף תפילה בציבור או קריאת שמע בזמנה עם ברכותיה (שיח הלכה סי' מו אות כב).

שהמנהג באמת בזמנו, ואמנם בביה"ל לעיל (סי' ס ס"ד ד"ה וכן) כתב בתוך דבריו, שבקריאת שמע של ליל שבת מנהגם היה לקרוא אותה בבית הכנסת קודם זמנה.

[שעה"צ ס"ק יב]

וגם הט"ז בסעיף קטן ג חולק על זה, עין שם⁽²⁰⁾.

(20) אמנם במשני"ב להלן (ס"ק יט) סיים שמי"מ כשמגיע הזמן של צאת הכוכבים נכון להיזהר בזה, וראה עוד מה שכתבנו בשעה"צ שם ס"ק כד.

[משנ"ב ס"ק טו]

שמונה עשרה לא יתפלל עמהם⁽²¹⁾.

(21) ואם טעה והתפלל עמהם משים שחשב שהגיע זמנה, כתב לקמן

הלכות קריאת שמע סימן רלה המשך מעמוד 298

[שעה"צ ס"ק כד]

ולש אחרונים שפליגי דבריו, עין לקמן בסי' קשעו הצי"ח⁽³⁸⁾.

(38) שתיירן שם (ס"ק יא), ששם מדובר במי שרגיל להתפלל בחול ערבית בזמנה, ורק בערב שבת הוא מקדים להתפלל משום וטעם שבת, שבוה לכל הדעות חייב לחזור ולקרא קריאת שמע בזמנה, וא"כ אסור לו לאכול קודם שיחזור ויקרא בזמנה. וראה עוד מה שכתבנו בביה"ל לקמן סי' רעא ס"א ד"ה מיד.

[שעה"צ ס"ק כה]

באותו קריאת שמע שקרא מקהלה⁽³⁹⁾.

(39) אמנם במשני"ב לעיל (סי' רלג ס"ק ה) סתם בדעת רוב הפוסקים, שזמן קריאת שמע הוא מצאת הכוכבים.

[משנ"ב ס"ק כא]

דקריאת שמע דאורייתא הוא⁽⁴⁰⁾ וכו', ואם התחיל בקהלה⁽⁴¹⁾.

(40) ולא ביאר איזה פרשיות יקרא, והתורת חיים (סופר, ס"ק ח) כתב שאף שנחלקו הפוסקים איזו פרשה חיובה מהתורה, נראה שצריך לקרוא כאן את כל השלש הפרשיות (ראה במשני"ב לעיל סי' סג ס"ק טז וסי' סז ס"ק ד שהביא את מחלוקת הפוסקים איזה פרשה חיובה מהתורה). אמנם ברשב"א (שבת ט, ב) הביא שני צדדים האם צריך לקרוא רק פסוק ראשון שהוא מהתורה, או את כל הקריאת שמע.

(41) ואם העמיד שומר, והלך השומר, כתב הא"א (בוטשאטש, סי' רצט ס"א) שנחשב שהתחיל בזה.

[שעה"צ ס"ק כז]

אין ספקים מקהלה כלל⁽⁴²⁾.

(42) אמנם גם לעיל (סי' ע ס"ק כד, ובביה"ל סי' פט ס"ה ד"ה צריך) כתב שצריך להפסיק מיד, וכמו שסתם כאן במשני"ב.

[משנ"ב ס"ק כז]

מקריאת לה להפסיק אף שנטל ג'יו⁽⁴³⁾.

(43) אמנם לענין תפילות וכו', כתב הקצית השלחן (סי' כז בד"ה ש"ק ו) שכוין שהא"ר (ס"ק ו, הובא לעיל ס"ק יז) מתיר לגמרי סמוך לצאת הכוכבים, אך לנו להחמיר, ואפילו אם לא התחיל את המלאכה עצמה [אלא רק פשט את מעילו העליון והניח עליו את סודר הספרים], לא מטריחים אותו להפסיק, וכמו שכתב בשו"ע לעיל (סי' רלב ס"ב) לגבי מנחה, וסיים שם וצריך עיון.

שינה חוץ לסוכה, וכן על איסור יחוד, אבל כאן, גם כשיירדם השומר אין הדבר ודאי שיפסיד תפילתו, שאפשר שיתעורר מעצמו ויתפלל. והאחרות חיים (ספינקא, סי' תלא ס"ק א) כתב שדוקא בתחילת הלילה שעדיין בני אדם ערים מועיל שומר לשינה, אבל בזמן שבוירך כלל אנשים כבר ישנים, לא מועיל השומר.

(35) משמע מדבריו שאפילו למצוה דאורייתא מועיל שומר.

אכן לענין אכילה קודם קריאת המגילה שהשווה המשני"ב לקמן (סי' תרצב ס"ק טו) את דינו לאכילה קודם קריאת שמע, כתב (שם ס"ק טז) שרק לאדם חלש שאם לא יאכל לפני קריאת המגילה, יכול לבוא לידי חולי, הותר לו לאכול על ידי העמדת שומר, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק יט]

ועין במשנה ברוכה רצ"ט סעיף קטן א מה שכתבנו בזה⁽³⁶⁾.

(36) שם כתב שאפילו שלענין אכילה קודם הבדלה, אסור לאכול תיכף מששקעה החמה וכשיטת הגאונים, מי"מ אם לא אבל סעודה שלישית, או אפילו אם אבל סעודה שלישית אלא שהוא תאב לאכול עוד, אפשר להתחיל לאכול אפילו לאחר השקיעה, עד חצי שעה קודם צאת הכוכבים. וביאר בשעה"צ שם (ס"ק ו) שאפשר לסמוך בזה על מה שפסק השו"ע לקמן (סי' רסא ס"ק ג) בדעת ר"ת, ואם כן עדיין לא התחיל בין השמשות. והקצות השלחן (סי' יד בד"ה ש"ק ו) כתב, שלפי זה צריך עיון למי שנהג במוצאי שבת שלא בדעת ר"ת, לכאורה אין להתיר לו לאכול לאחר השקיעה אם אכל כבר אלא שתאב לאכול עוד, שהרי זה תרתי דסתרי, והוסיף, שנוהגים להקל להתחיל לאכול אף בכמה דקות שלפני השקיעה למרות שלדעת הגאונים הן כבר בתוך החצי שעה לצאת הכוכבים, כיון שהוא לצורך מצוה עיברת [וראה שם עוד טעמים בזה], והעיר הגרש"ז אויערבך (שש"כ פניו הע' יז) שלפי זה אין היתר להתחיל לאכול בזמן זה אלא למי שלא אכל עדיין סעודה שלישית, אך סיים שאפשר שסומכים להקל בזה כיון שרגילים שלא להבדיל בתוך החצי שעה שלפני השקיעה. וראה עוד מה שכתבנו לקמן סי' רצט שם ושעה"צ ס"ק ד.

[שעה"צ ס"ק כג]

שהצבור מקריאת להתפלל מפלג המנחה ולמעלה⁽³⁷⁾.

(37) וטעם הדבר כתב בשו"ע עתה יום טוב (סי' יד ד"ה ולפי זה), שלא אסרו לאכול אלא בזמן הקבוע לכל.

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן רלה

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב שם]

אָלֵא יִבְרַךְ 'הַמְצִיא' וְיִאֲכַל כְּפִיִּי וְנִפְסִיק סְעֻדָּתוֹ⁽⁴⁴⁾.

(44) וכן כתב לעיל (סי' קסו) סוף ס"ק לה) שאם צריך להפסיק בדבור, אם אין זה שעת הדחק יאכל תחילה כזית. ואולם כדי שלא תהיה ברכת על נטילת ידיים לבטלה, כתב לקמן (סי' תפז) ס"ק א) שצריך

לכתחילה לאכול בביצה, כדי לצאת ידי חובה לדעת הסוברים שהיבוא בשו"ע לעיל (סי' קנח) ס"ב) שלא נתקנה נטילת ידיים על פחות מכביצה, שלכביצהם אם לא יאכל בביצה, תהיה הברכה על נטילת ידיים לבטלה. ולפי זה אחרי התפילה צריך להמשיך ולאכול עוד (הגר"ד לנדר).

הלכות קריאת שמע סימן רלו

המשך מעמוד 300

[משנ"ב ס"ק ה]

בפסוקים וְיִבְרַךְ וְיִאֲכַל כְּפִיִּי וְנִפְסִיק סְעֻדָּתוֹ⁽⁴⁶⁾ וכו', להקדים שם צד זמן תפלה ערבית⁽⁴⁷⁾ וכו', שנהגו שלא לאמרו⁽⁴⁸⁾.

(16) ואם כשהתחילו ברכות קריאת שמע של ערבית או אפילו רק יברכו היו עשרה, וקודם החצי קדיש לא נשאו עשרה, כתב לעיל (סי' נה) ס"ק ב) שאפשר לאומר, כיון שקדיש זה שיך לברכת קריאת שמע.

(17) ובשבת, שמצויים מוזיקין וצריכים לחזור לבתיהם קודם שתחשך, כתב הטור (סי' רסו, בשם ר' נטרוניא) שלא נהגו לאומרם. ומ"מ את הקדיש שלאחר הפסוקים, כתב הבי"ח (שם) שנהגו לומר אף בשבת, ואף על פי שמשמע שעיקר תקנת הקדיש היא בשביל הפסוקים, מ"מ יש עוד טעמים לקדיש זה.

(18) וטעם הדבר כתבו תלמידי רבנו יונה (ברכות ב, ב מדפי הרי"ף ד"ה ויש), משום שזה הפסק בין גאולה לתפילה, אמנם כתב הערוך השלחן (ס"ח) שאף לנהגים שלא לומר את הפסוקים, מ"מ את הקדיש נהגו לומר, ואף על גב שעיקר תקנתו היתה בשביל הפסוקים, וטעם הדבר, מפני קדושתו, ומפני שעיקרו של הקדיש הוא תפילה על הגאולה העתידה.

והנהגה בארץ ישראל, כתב הגר"מ סקצ'ניסקי (ספר ארץ ישראל סי' א ס"ב אות א) שלא לאומרם. והוסיף, שכן נראה גם מדברי האר"י ז"ל, ובשרית אגרות משה (ארו"ח ח"ב סי' קב) ביאר, שאולי נהגו כן משום שבאו לארץ ישראל תלמידי הגר"א ותלמידי השר"ע הרב, ששניהם סברו שלא לאומרם (גם בחוץ לארץ).

ובן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שאין צריך לאומרם ואין צורך בקריאת שמע, שבאופן זה לכל הדעות אינו צריך לומר פסוקים אלו, וכמו שכתב המשגיב להלן (סי' יא) בשם המג"א, וכן כתב בשו"ת להורות נון (ח"א סי' יג אות ד), מאידך, הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ה עמ' קנב) נהג לאומרם כשהיה בחוץ לארץ.

ולענין בן חוץ לארץ הנמצא בארץ ישראל, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שצריך לאומרם, מאידך, בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' כט) ובשרית בצל החכמה (ח"ד סי' כו) כתבו שאין לו לומר, והוסיף בשו"ת בצל החכמה, אלא אם כן הציבור מתפלל לאט ויטפיק לאומרם עד שיסיימו הציבור את ברכות קריאת שמע, ואולם אם מתפלל בארץ ישראל ביחודות, או שנודמנו יחד עשרה מבני חוץ לארץ ומתפללים בציבור, כתב בשו"ת בצל החכמה שיאמרו פסוקים אלו, ואף אם נמצאים עמם מבני ארץ ישראל.

ובן ארץ ישראל המשמש כש"ץ בחוץ לארץ במקום שנהגים לומר פסוקים אלו, כתבו בשו"ת אגרות משה (יורד ח"ג סי' צו אות ח) ובשרית בצל החכמה (שם סי' כה) שצריך לאומרם, אלא שהוסיף בשו"ת בצל החכמה, שלכתחילה לא יהיה ש"ץ במנין שנהגים לאומרם, וכן חוץ לארץ שרצה להיות ש"ץ בארץ ישראל, כתב בשו"ת

(11) וכן בברכת יוצר אור' של שחרית, כתב הטור (סי' נט, בשם רש"י) שלא לסיים 'אור חדש' וכו', לפי שהברכה היא על אור המתחדש ולא על אור העתידי, ולא נחשב מעין החתימה סמוך לחתימה, אמנם כתב שמנהג אשכנז לאומרם, וטעם הדבר, ביאר (שם) בשם הרא"ש, שהכונה בברכת יוצר אור' היא על האור שנברא בששת ימי בראשית וגמול הקב"ה לעתיד לבא, ועל כך אנו מתפללים 'אור חדש' וכו', כלומר, שהקב"ה יחדש לנו את האור שנברא בששת ימי בראשית בגאולה העתידה, ולכן נחשב מעין החתימה סמוך לחתימה.

[משנ"ב ס"ק ג]

ראשונה 'אָמֵן וְאָמֵן' וכו', וְלֹא 'וְיִשְׁאָל' כְּמוֹ בַּתְּפִלָּה⁽⁴⁹⁾ וכו', וְהוֹתֵם 'שׁוֹמֵר עֲמֹ וְיִשְׁאָל לְעֵד' וכו', דְּכִנְיָאֵלָה אֲרִיכָא דְמִנְיָא⁽⁵⁰⁾.

(12) ואם לא אמר 'אמת ואמונה', כתב השר"ע לעיל (סי' סו) סי' שלא יצא ידי חובה המצוה כתיקונה. וביאר המשגיב שם (סי' נג) שודאי שיצא ידי חובת קריאת שמע, אלא שהיא איננה כראוי, והוסיף, שיחזור ויאמר את הברכה אחרי התפילה, וטוב שיאמר עוד פעם קריאת שמע.

אמנם לעיל (סי' ס ס"ק ד) כתב שהטעם שאם קרא קריאת שמע בלי ברכותיה אף שיצא ידי חובה, טוב שיחזור לקרוא קריאת שמע עם ברכותיה, הוא כדי לעמוד בתפילה מותר דברי הור"ה, ולכאורה טעם זה שייך רק קודם התפילה ולא לאחריה, אכן, בביה"ל שם (סי' ד"ה ונראה לי) הביא שהפמ"ג (שם א"א ס"ק א) נקט שצריך לחזור על קריאת שמע, כיון שלדעת רב האי לא יצא ידי חובת קריאת שמע כתיקונה כשקראה בלי ברכות, וטעם זה שייך גם כשאומר את הברכות לאחר התפילה, אך בביה"ל רחא את הטעם הזה (הערת שית הלכה סי' סו אות מ).

עוד כתב המשגיב (סי' סו שם), שצריך להזכיר בה יציאת מצרים, ומלכות, וקריעת ים סוף, ומכת בכורות, וסיים (שם) שצריך עיון למעשה אם זה מעכב אפילו בדריעבד.

(13) ואם טעה וחתם בברכות קריאת שמע 'ואל ישראל', כתב הסי"ז (סי' סו ס"ק ו) שיצא ידי חובה, וראה מה שכתבנו שם (סי' ו).

(14) ובשבת, כתב השר"ע לקמן (סי' רסו) שג' שחו"מ 'הפורס סוכת שלום' וכו', ואם טעה בשבת וסיים כמו בחול, כתב המשגיב שם (סי' ט) שאם הוא ביתוך כדי דיבור יסיים בשל שבת, ואם לאו אינו חוזר, וכתב העמק ברכה (ברכות קריאת שמע אות ב) שהוא הדין אם טעה בחול וסיים בשל שבת, וכן הורה הגר"שז איערבך (שולחן שלמה סי' רסו).

(15) ומ"מ להפסיק בין ברכות גאל ישראל לברכת השכיבונא, כתב בביה"ל לעיל (סי' סו ס"ה ד"ה ואלו הן) שנחשב כהפסק בין הפרקים ולא כהפסק באמצע הפרק, שנאמר שנקראות שתי ברכות משמע שכל אחת חשובה בפני עצמה, וראה מה שכתבנו להלן ס"ק י.

